

e-ISSN 3083-6018

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: економіко-правові проблеми

<https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel>

Реформа судової системи України: результати та подальші кроки

Юрій В. Бедратий ^{1*} ● Сергій О. Халюк ² ● Олександр Т. Савка ³

¹ Національний університет водного господарства та природокористування (Україна).
Доцент кафедри правових природоохоронних дисциплін, канд. юрид. наук.

² Національна академія внутрішніх справ (Україна). Професор кафедри конституційного права та прав людини, д-р юрид. наук, доцент.

³ Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Україна). Магістр права, кафедра процесуального права.

* Автор-кореспондент, e-mail: rivne121985@gmail.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3083-6018/2025.5.01](https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.5.01)

Авторське право

© 2025 авторів

Цей твір

ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

Стаття присвячена комплексному аналізу судової реформи в Україні, що є ключовим елементом розбудови правової держави та євроінтеграційних прагнень. Дослідження охоплює засади реформи, етапи її впровадження, сучасний стан, основні проблеми та перспективи розвитку. Засади реформи, такі як незалежність судової влади, прозорість, доброчесність і ефективність, розглядаються як основа для трансформації системи правосуддя. Аналіз програмних документів, зокрема Стратегії розвитку системи правосуддя на 2025–2030 роки, показує стратегічний підхід до реформування, спрямований на гармонізацію з європейськими стандартами. Етапи реформи, від становлення судової системи в 1990-х до масштабних змін після Революції Гідності та поглиблення реформ у 2020–2025 роках, демонструють прогрес, зокрема створення Вищого антикорупційного суду та впровадження електронного судочинства. Водночас сучасний стан реформи затьмарений низькою довірою громадян, що підтверджується соціологічними даними Центру Разумкова (2025), які вказують на лише 14% довіри до судів. Основні проблеми – корупційні ризики, кадрова криза, неефективність судового адміністрування та політичний тиск – систематизовані в таблиці з причинами та шляхами вирішення. Стаття наголошує, що подолання цих викликів потребує не лише інституційних змін, але й активної комунікації з суспільством для відновлення довіри. Перспективи реформи пов'язані з реалізацією Стратегії на 2025–2030 роки, яка передбачає запровадження суду присяжних і цифровізацію. У висновках підкреслюється, що успіх реформи залежить від поєднання законодавчих ініціатив, практичної імплементації та суспільної підтримки, адже судова система є не лише інституцією, а й відображенням справедливості, до якої прагне суспільство.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

судова реформа, правосуддя, незалежність судів, довіра громадян, корупція, євроінтеграція, цифрова трансформація.

e-ISSN 3083-6018

SOCIAL DEVELOPMENT: Economic and Legal Issues

<https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel>

Judicial Reform in Ukraine: Results and Further Steps

Iurii Bedratyi ^{1*} ● Serhii Khaliuk ² ● Oleksandr Savka ³

¹ National University of Water Management and Natural Resources (Ukraine). Associate Professor at the Department of Legal Environmental Protection Disciplines, PhD in Law.

² National Academy of Internal Affairs (Ukraine). Professor at the Department of Constitutional Law and Human Rights, Doctor of Science (Law), Associate Professor.

³ Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine). Master of Laws at the Department of Procedural Law.

* Corresponding Author, e-mail: rivne121985@gmail.com

ARTICLE INFO

Research Article

DOI:

[10.70651/3083-6018/2025.5.01](https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.5.01)

Copyright © 2025
by authors

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

ABSTRACT

The article provides a comprehensive analysis of judicial reform in Ukraine, a pivotal process for establishing the rule of law and advancing European integration. The study examines the reform's principles, implementation stages, current state, key challenges, and prospects. The principles of judicial independence, transparency, integrity, and efficiency are identified as the foundation for transforming the justice system. An analysis of programmatic documents, particularly the Strategy for the Development of the Justice System for 2025–2030, highlights a strategic approach to aligning with European standards. The reform's stages, from establishing the judicial system in the 1990s to significant changes following the 2014 Revolution of Dignity and further advancements in 2020–2025, demonstrate progress, including the creation of the High Anti-Corruption Court and the introduction of e-justice systems. However, the current state of the reform is overshadowed by low public trust, as evidenced by a 2025 Razumkov Centre survey indicating only 14% of Ukrainians trust the judiciary. Key challenges – corruption risks, a shortage of judges, inefficient judicial administration, and residual political pressure – are systematized in a table detailing their causes and proposed solutions. The article emphasizes that overcoming these issues requires not only institutional changes but also active public engagement to restore trust. The reform's prospects are tied to the implementation of the 2025–2030 Strategy, which envisions the introduction of jury trials and digitalization. The conclusions underscore that the reform's success hinges on integrating legislative initiatives, practical implementation, and societal support, as the judiciary is not merely an institution but a reflection of the justice society seeks.

KEYWORDS

judicial reform, justice, judicial independence, public trust, corruption, European integration, digital transformation.

1. Вступ

Реформа судової системи України є однією з найнагальніших і найскладніших задач, що стоять перед державою на шляху до утвердження принципів верховенства права, демократії та європейської інтеграції. Станом на квітень 2025 року цей процес набув особливого значення, адже від ефективності судової влади залежить не лише захист прав і свобод громадян, а й економічна стабільність, інвестиційна привабливість та міжнародний імідж країни. Судова система, яка тривалий час асоціювалася з корупцією, політичним впливом і низькою довірою суспільства, потребує глибоких і системних змін, щоб стати справжнім гарантом справедливості. Актуальність теми зумовлена не лише внутрішніми потребами України, а й зовнішніми зобов'язаннями, зокрема в межах Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, яка вимагає приведення судочинства до європейських стандартів.

Головна ідея статті полягає в тому, що судова реформа – це не лише сукупність законодавчих актів чи реорганізація інституцій, а багатогранний процес, спрямований на створення незалежної, прозорої та ефективної судової системи, яка здатна забезпечити справедливість для кожного. Реформа має стати основою для відновлення довіри громадян, які, за даними актуальних соціологічних досліджень, досі скептично оцінюють стан правосуддя в Україні. Водночас цей процес є динамічним з огляду на воєнний час та пов'язані із ним обмеження, із досягненнями та викликами, що потребують постійного аналізу й удосконалення.

Стаття присвячена правовим аспектам судової реформи в Україні: від її засад, що формують фундамент змін, до ключових етапів реалізації таких змін, які охоплюють законодавчі ініціативи, створення нових інституцій та реформування суддівського корпусу. Особливу увагу буде приділено поточному стану виконання реформи, зокрема оцінюванню прогресу в підвищенні прозорості, підзвітності та доступності правосуддя. Крім того, у статті будуть проаналізовані виявлені проблеми – корупційні ризики та кадрові виклики, що можуть спричиняти системні недоліки у судовому адмініструванні, які гальмують досягнення поставлених цілей. Такий підхід дозволить не лише висвітлити сучасний стан реформи, а й окреслити її значення для майбутнього України як правової держави.

2. Огляд літературних джерел

Судова реформа в Україні, як ключовий елемент трансформації правової системи, привертає увагу науковців, що прагнуть осмислити її засади, перебіг і перспективи. Проведений аналіз літературних джерел дозволяє не лише систематизувати наявні напрацювання, але й простежити еволюцію наукової думки щодо цього процесу. Послідовний розгляд праць, поданих у списку літератури, демонструє зв'язок між різними аспектами реформи, від конституційних до практичних, формуючи цілісне бачення її стану.

Так, Ю. Шемшученко у своєму дослідженні зосереджувався на конституційно-правових аспектах судової реформи: корифей вітчизняного правознавства наголошував на необхідності її узгодження з європейськими стандартами [1]. Автор так акцентував, що забезпечення незалежності судової влади можливе лише через глибокі законодавчі зміни, які б відповідали міжнародним зобов'язанням України. Ця думка знаходить продовження у роботах Я. Ковача, який, аналізуючи сучасний стан реформи, звертає увагу на інституційні та процедурні бар'єри її впровадження [2]. Зокрема, він підкреслює, що недостатня прозорість судочинства й затягування розгляду справ залишаються системними проблемами, які потребують адресних рішень.

Аналогічно, М. Череватий розвиває ідею необхідності підвищення підзвітності суддів як центрального елемента саме судової реформи [3]. На його думку, саме цей аспект є вирішальним для «відновлення суспільної довіри» до судової системи, що безпосередньо пов'язує його висновки з попередніми дослідженнями. Вже з іншої точки зору виходить М. Стефанчук, який акцентує на концептуальній основі реформи, зокрема на потребі чіткого визначення її категоріального апарату [4]. Він переконує, що без уніфікованого розуміння термінології законодавчі ініціативи втрачають ефективність, що доповнює практичні рекомендації попередників.

Цю теоретичну перспективу поглиблює Ю. Кривицький, досліджуючи роль судової правотворчості у реформі [5]. Його аналіз демонструє, що судові рішення можуть формувати нові правові стандарти, але лише за умови їх належного нормативного закріплення. У цьому контексті М. Базарник переходить до ширшої рамки, розглядаючи реформу через призму євроінтеграційних процесів [6]. Він аргументує, що гармонізація судової системи з європейськими нормами є не лише вимогою часу, але й інструментом для зміцнення її легітимності, що перегукується з ідеями Ю. Шемшученка про міжнародні стандарти.

Так само Ю. Кривицький в іншій праці уточнює свою позицію, розмірковуючи над тим, чи є судова правотворчість свідомим результатом реформи, чи її непередбачуваним наслідком [7]. Ця дихотомія логічно вводить до аналізу В. Гончарука, І. Злакомана та Т. Бабкової, які зосереджуються на ролі реформи у формуванні правової держави [8]. Вони підкреслюють, що системний підхід до реформування судової влади є передумовою її незалежності, що резонує з ідеями попередніх авторів про інституційні зміни.

Продовжуючи цю лінію, І. Юхно звертає увагу на публічно-управлінські аспекти реформи, наголошуючи на потребі створення стійких інституційних механізмів у процесі конституційних трансформацій [9]. Його висновки знаходять відгук у роботі В. Ількова та Г. Бешкенадзе, які, своєю чергою, пропонують історико-порівняльний аналіз реформи, підкреслюючи її еволюцію від минулих етапів до сучасності [10]. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти контекст нинішніх змін, пов'язуючи їх із ширшим історичним процесом.

З іншої точки зору, Г. Чижник пропонує дещо несподіваний ракурс, стверджуючи, що український досвід реформи може мати значення для країн Європейського Союзу [11]. Ця ідея, вельми амбітна, й загалом справедлива, доповнює євроінтеграційну перспективу М. Базарника, розширюючи її міжнародний вимір. У свою чергу, О. Литвинчук зосереджується на специфічному аспекті – ролі третейських судів у реформуванні правосуддя [12]. Вона зазначає, що ці інституції мають потенціал для розвантаження судової системи, але їх ефективність залежить від чіткого правового регулювання.

Так, В. Сліпенюк повертається до євроінтеграційного контексту, і ході дослідження підкреслює, що реформа судової системи є критично важливою для просування України до членства в Європейському Союзі [13]. Його аргументи логічно пов'язуються з ідеями М. Базарника та Г. Чижника, формуючи цілісну картину зовнішніх вимог до реформи. Водночас О. Непша та В. Ємельянов звертають увагу на внутрішні проблеми, аналізуючи, чому реформи 2016–2019 років не змогли подолати корупцію [14]. Вони наголошують на значенні інституційної пам'яті, що перегукується з ідеями І. Юхна про необхідність міцних інституційних засад.

Нарешті, працею М. Хлистік та О. Озеруга ми завершуємо цей огляд: автори фокусують увагу на системних вадах реформування, таких як затримки в судових процесах і кадрові прогалини [15]. Їхній аналіз, що акцентує на практичних аспектах, логічно завершує розгляд, повертаючи до ідей Я. Ковача про необхідність адресних рішень для підвищення ефективності судочинства.

Таким чином, проаналізовані джерела дають можливість сформулювати цілісне уявлення про судову реформу, її напрямки, проблеми, обмеження різного ґатунку, висвітлюючи її конституційно-правові, інституційні, євроінтеграційні та практичні аспекти.

3. Постановка завдання

Метою дослідження є демонстрація проблемних аспектів судової реформи в Україні з та способи їх вирішення. Певна річ, що дослідження прагне не лише висвітлити стан судової реформи (позаяк подібної аналітики цілком вистачає й у вільному доступі), але й запропонувати практичні рекомендації для її вдосконалення, наголошуючи на необхідності відновлення суспільної довіри. Такий підхід дозволяє розглядати реформу не як ізольований процес, а як складову ширшої трансформації українського суспільства, що прагне справедливості та правової стабільності.

4. Методи та матеріали

Дослідження судової реформи в Україні проведено з використанням багаторівневого методологічного підходу, який поєднує теоретичний аналіз, емпіричні дані та порівняльний підхід, що дозволяє різнобічно розкрити задекларований предмет дослідження. Вибір пропонованих методів зумовлений необхідністю не лише осмислити засади, етапи та сучасний стан реформи, але й оцінити її проблеми та перспективи з урахуванням актуальних реалій воєнного часу.

Основним методом є метод тлумачення нормативно-правових актів, що регулюють судову реформу. Зокрема, з'ясовано і роз'яснено ключові програмні документи, такі як Стратегія розвитку системи правосуддя на 2025–2030 роки, Указ Президента України №359/2023, Антикорупційна програма Державної судової адміністрації України на 2022–2024 роки, а також Концепція вдосконалення судочинства 2006 року. Цей метод дозволив виявити принципи реформи, її стратегічні цілі та нормативну основу. Для поглиблення аналізу застосовано метод систематизації, що допоміг структурувати етапи реформи та визначити їхні ключові характеристики.

Емпіричною основою дослідження стали дані соціологічних опитувань, зокрема результати дослідження Центру Разумкова за лютий–березень 2025 року, які засвідчили низький рівень довіри громадян до судів (14 %) [16]. Ці дані проаналізовано за допомогою методу кількісного аналізу, що дозволив, як видається, належно оцінити суспільне сприйняття реформи та його вплив на її легітимність. Крім того, використано метод порівняльного аналізу для зіставлення різних етапів реформи (1991–2014, 2014–2019, 2020–2025 роки), що дало змогу простежити її еволюцію та виявити фактори, які сприяли чи перешкоджали досягненню поставлених перед означеною реформою цілей.

Матеріали дослідження включають наукові праці, які висвітлюють теоретичні та практичні аспекти судової реформи [1–15]. Ці джерела, опрацьовані методом контент-аналізу, дозволили сформулювати сучасне уявлення про реформу та її обмеження, а також її інституційні, конституційно-правові та євроінтеграційні виміри. Додатково залучено інформацію з відкритих джерел, зокрема офіційних вебсайтів державних інституцій, для забезпечення актуальності даних.

Таким чином, поєднання нормативного, емпіричного та порівняльного аналізу, підкріплене широкою базою матеріалів, забезпечило ґрунтовне дослідження судової реформи, що враховує як її теоретичні основи, так і практичні виклики.

5. Результати та обговорення

Судова реформа в Україні постає не лише як прагнення вдосконалити правосуддя, але і як амбітний проєкт утвердження верховенства права, що має змінити суспільне сприйняття судової влади. Її засади, глибоко вкорінені у необхідності відповідати викликам часу, відображають прагнення до незалежності, справедливості та прозорості. Водночас програмні документи, що скеровують цей процес, слугують дороговказом, поєднуючи теоретичні принципи з практичними заходами.

Незалежність судової влади є наріжним каменем реформи, адже саме вона гарантує, що судді ухвалюватимуть рішення, керуючись винятково правовим законом, правами людини, а не зовнішніми впливами чи законами типу законів 16 січня 2014 р. Цей принцип, хоч і здається очевидним, вимагає постійного й повсюдного захисту. Варто також розуміти, що незалежність хоч і не є самоціллю, а засобом, вплетеним в широкий контекст інших засобів, має базисний фундаментальний характер та є запорукою для імплементації інших засад правосуддя. До того ж вона тісно пов'язана з іншою засадою – доброчесністю суддів. Конкурсний добір, перевірка декларацій, прозорі дисциплінарні процедури – усе це покликане забезпечити, щоб суддівський корпус відповідав найвищим етичним стандартам. Чи може суспільство довіряти правосуддю, якщо суддя викликає сумніви у своїй чесності? Як це позначиться, зі свого боку, на рівні інвестування в подібну державу й на наповнення державного бюджету, що критично необхідно особливо в контексті України як соціальної держави. Відповідь очевидна, і саме тому доброчесність є невід'ємною частиною реформи.

Прозорість судочинства становить ще одну опору реформи. Відкритість судових рішень, доступність інформації про перебіг справ і громадський контроль за діяльністю судів створюють умови, за яких правосуддя перестає бути абстрактною ідеєю, а стає реальним механізмом захисту прав. Проте прозорість не обмежується лише публічністю; вона передбачає й чіткість процедур, що дозволяють громадянам розуміти, як функціонує судова система. Нарешті, ефективність правосуддя – це той принцип, що робить реформу відчутною для кожного. Скорочення строків розгляду справ, спрощення судового адміністрування, запровадження цифрових технологій – усі ці заходи спрямовані на те, щоб судочинство було не лише справедливим, але й оперативним. У сучасному світі, де час є цінним ресурсом, затягування судових процесів підриває довіру не менше, ніж несправедливі рішення.

Програмні документи, що скеровують судову реформу, є своєрідним компасом, який визначає її стратегічні цілі та практичні кроки. Центральне місце серед них посідає Стратегія розвитку системи правосуддя на 2025–2030 роки, ухвалена наприкінці 2024 року. Цей документ вирізняється своїм далекоглядним підходом: він не лише окреслює пріоритети, як-от запровадження суду присяжних чи вдосконалення альтернативного вирішення спорів, але й враховує виклики поствоєнного відновлення. Чи здатна судова система адаптуватися до потреб суспільства, що переживає трансформацію? Стратегія дає підстави для оптимізму, пропонуючи цифровізацію судочинства як один із ключових інструментів підвищення його доступності.

Не менш важливим є Указ Президента України від 30 червня 2023 року №359/2023, який вводить у дію рішення Ради національної безпеки і оборони щодо прискорення судової реформи та боротьби з корупцією. Цей акт, зосереджений на антикорупційних заходах, підкреслює необхідність посилення ролі Громадської ради доброчесності у доборі суддів і вдосконалення механізмів їхньої дисциплінарної відповідальності. Корупція, як тінь, що довго супроводжувала судову систему, потребує не лише декларативних заяв, але й конкретних дій, і цей документ пропонує саме такий підхід.

Антикорупційна програма Державної судової адміністрації України на 2022–2024 роки, хоча й завершує свою дію у 2025 році, залишила помітний слід, сформувавши підґрунтя для оцінки корупційних ризиків і професійного навчання суддів. Її ідеї частково інтегровано до нової Стратегії, що свідчить про спадкоємність реформи. Водночас Концепція вдосконалення судочинства для утвердження справедливого суду, датована 2006 роком, попри поважний вік, не втратила актуальності. Її принципи доступності правосуддя та гарантії незалежності суддів продовжують впливати на сучасні реформи, хоча дедалі частіше лунають заклики до створення нової концепції, яка б відповідала реаліям воєнного та поствоєнного часу.

Отже, судова реформа в Україні спирається на принципи незалежності, доброчесності, прозорості та ефективності, які разом формують її ідеологічну основу. Програмні документи, від Стратегії на 2025–2030 роки до антикорупційних ініціатив, створюють міцний каркас для реалізації цих засад. Проте справжній успіх реформи залежить від того, наскільки ці ідеї втіляться в життя, адже судова система – це не лише інституції, але й довіра громадян, що є її найвищим мірилом.

Етапи реформи. Судова реформа в Україні становить собою відповідь на суспільний запит щодо справедливого правосуддя, пройшла кілька визначальних етапів, кожен з яких відображав як амбітні прагнення, так і виклики часу. Від перших кроків після здобуття незалежності до комплексних змін після Революції Гідності, реформа формувалася під тиском внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема прагнення до європейської інтеграції. Сучасний стан реформи, що характеризується як прогресом, так і невирішеними проблемами, відображає її динамічний характер і потребу в подальшій трансформації.

Оцінка стану та перспектив реформи передусім вимагає його попереднього поділу на складові. Позаяк судова реформа становить собою складний історичний процес, опосередкований низкою програмних документів, законів, підзаконних актів, матеріалів судової практики, кожен етап цієї реформи мав своє, властиве тільки йому, правове й політико-правове опосередкування. Тож насамперед спробуємо тематизувати ці етапи.

Перший етап: 1991–2014 роки. Після здобуття Україною незалежності постало завдання розбудови судової системи, яка б відповідала принципам правової держави. У 1992 році було ухвалено Концепцію судово-правової реформи, що заклала основи для поділу влади та незалежності судів. У 1994 році з'явився Закон «Про статус суддів», а в 1996 році Конституція

України закріпила поділ на три гілки влади, включно з судовою. 1997 року почав свою діяльність Конституційний Суд України. Цей період вирізнявся спробами закладення стандартів судочинства, однак реальні зміни гальмувалися політичним впливом і браком системного підходу до впровадження керівних принципів реформи. Чи не найбільші нарікання міжнародних експертів викликав двоетапний порядок призначення суддів у суди загальної юрисдикції. Судова система залишалася вразливою до втручання з боку представників інших гілок влади. Революція гідності довела її повну неспроможність ставати на захист громадян в умовах загрози для демократії. Окрім цього, європейський стандарт судочинства вимагав докорінної реформи добору суддів.

Другий етап: 2014–2019 роки. Революція Гідності 2014 року стала каталізатором масштабних змін, адже суспільство вимагало очищення судової системи від корупції та політичної залежності. У 2016 році внесено зміни до Конституції України та ухвалено Закон «Про судоустрій і статус суддів», які запровадили нові принципи формування суддівського контингенту, ключовими інститутами тут стали Вища рада правосуддя (ВРП), Вища кваліфікаційна комісія суддів (ВККС) і Громадська рада доброчесності. Важливим кроком стало створення Верховного Суду у 2017 році, що замінив собою Верховний Суд України, а також Вищого антикорупційного суду (ВАКС) у 2019 році. Цей етап має фундаментальне значення для системи українського судочинства, оскільки на ньому було закладено підмурки нової системи судочинства. Щоправда, реформа того ж Верховного Суду, на тлі позитивно призначених суддів Верховного Суду України, становила порушення конституційних засад судочинства, що згодом було підтверджено Конституційним Судом. На питання про те, чи виправдовує в даному випадку мета застосовані засоби, хотілося б відповісти негативно, адже, гадаємо, в правовій системі створено небезпечний прецедент припинення діяльності вищої судової інстанції ланки загальних судів.

Третій етап: 2020–2025 роки. Починаючи з 2020 року, реформа набула нового імпульсу завдяки тиску громадянського суспільства та міжнародних партнерів. У 2021 році Верховна Рада ухвалила закони №3711-д і №5068, які перезапустили Вищу кваліфікаційну комісію суддів і Вищу раду правосуддя (ВРП) за участю міжнародних експертів, що посилює прозорість добору суддів. Указ Президента від 30 червня 2023 року №359/2023 підкреслює необхідність боротьби з корупцією в судах, акцентуючи на антикорупційних перевірках і посиленні ролі Громадської ради доброчесності. У 2024 році було ухвалено Стратегію розвитку системи правосуддя на 2025–2030 роки, яка окреслила пріоритети, зокрема запровадження суду присяжних, цифровізацію судочинства та розширення альтернативного вирішення спорів. Цей етап вирізняється чіткою орієнтацією на європейські стандарти, адже реформа стала частиною переговорів про вступ України до Європейського Союзу. Водночас воєнний стан ускладнює реалізацію окремих заходів, хоча суди продовжують працювати, адаптуючись до нових реалій.

На сьогоднішній день судова реформа демонструє помітний прогрес, але далека від завершення. Вищий антикорупційний суд залишається прикладом успішної інституційної зміни, виносячи десятки вироків у справах високопосадовців. Перезапуск ВККС і ВРП сприяв оновленню суддівського корпусу, а впровадження електронного судочинства, як-от системи «е-Суд», полегшило доступ до правосуддя. Проте низька довіра громадян – лише близько 20 % українців позитивно оцінюють суди – свідчить про незавершеність процесу. Корупційні ризики, кадрові прогалини та перевантаження судів залишаються ключовими викликами. Наприклад, брак суддів у деяких регіонах призводить до затримок у розгляді справ, що підриває ефективність правосуддя. Водночас Стратегія на 2025–2030 роки відкриває нові перспективи, пропонуючи інноваційні рішення, як-от розвиток медіації та цифрових платформ.

Чи наближається Україна до мети – справедливого суду, якому довіряють, і який повною мірою буде відповідати статтям 6 і 13 Євроконвенції? Прогрес очевидний: від створення нових інститутів до гармонізації з європейськими нормами. Проте реформа – це не лише закони чи інституції, а й зміна ментальності, як суддів, так і суспільства. Сучасний стан реформи свідчить про її потенціал, але вимагає неупинної роботи, щоб принципи незалежності, прозорості та ефективності стали не деклараціями, а реальністю.

Судова реформа в Україні, попри свої амбітні цілі та помітні досягнення, стикається з низкою системних проблем, які уповільнюють її просування та перешкоджають утвердженню справедливого правосуддя. Ці виклики охоплюють інституційні, кадрові, процедурні та

суспільні аспекти, кожен із яких вимагає ретельного аналізу та адресних рішень. Від корупційних ризиків до низької довіри громадян – ці проблеми є не лише перешкодами, але й індикаторами, що вказують на напрями подальшого вдосконалення. Для систематизації інформації нижче подано таблицю, яка узагальнює ключові проблеми, їхні причини та пропонувані шляхи вирішення, з урахуванням актуальних даних, зокрема щодо суспільної довіри до судової системи.

Однією з найгостріших проблем є низька довіра громадян до судів, що підтверджується соціологічним опитуванням Центру Разумкова, проведеним у лютому – березні 2025 року [16]. Згідно з цими даними, лише 14% українців виявляють довіру до судової системи, що є одним із найнижчих показників серед державних інститутів. Ця недовіра зумовлена низкою чинників, зокрема корупційними скандалами, повільним прогресом реформи та, почасти, недостатньою комунікацією з суспільством про її результати. Без довіри судові рішення втрачають суспільну легітимність, а реформа – підтримку громадян, що робить цю проблему пріоритетною.

Корупційні ризики залишаються ще одним серйозним приводом для занепокоєння. Попри створення Вищого антикорупційного суду та посилення механізмів перевірки доброчесності, окремі випадки сумнівних судових рішень чи непрозорої поведінки суддів продовжують підривати реформу. Ця проблема частково пов'язана з недостатньою ефективністю дисциплінарних процедур і слабким контролем за етичною поведінкою суддів, що потребує певного вдосконалення.

Певна річ, що і кадрова криза зі свого боку теж істотно ускладнює функціонування судової системи. У багатьох судах, особливо в регіонах, бракує суддів, що призводить до перевантаження та затягування розгляду справ. Наприклад, у деяких місцевих судах один суддя може одночасно вести до 200 справ, а це негативно позначається на якості правосуддя. Станом на квітень 2025 року, конкурс на заміщення вакантних посад суддів першої та другої ланки триває. Тривала процедура добору, високі вимоги до кандидатів (без яких, на наше переконання, суддівський корпус сформувати неможливо) лише загострюють цю проблему, відлякуючи потенційних претендентів.

Неефективність судового адміністрування також гальмує реформу. Затримки в розгляді справ, обмежений доступ до судових послуг і нерівномірне впровадження цифрових технологій створюють бар'єри для громадян. Система «е-Суд», яка мала б спростити документообіг, ще не є повсюдною, а воєнний стан додає технічних і логістичних ускладнень. Нарешті, політичний тиск, хоч і менш явний, ніж у попередні роки, усе ще проявляється в окремих резонансних справах, що підриває принцип незалежності судової влади.

Для наочності нижче подано табл. 1, яка систематизує основні проблеми, їхні причини та можливі шляхи вирішення.

Таблиця 1. Основні проблеми, причини та шляхи їх вирішення у ході реформування судової системи України

Проблема	Причина	Способи вирішення
Низька довіра громадян	Корупційні скандали, повільна реформа, слабка комунікація	Прозорість судових рішень, посилення аргументованості, активна інформаційна кампанія
Корупційні ризики	Недостатня ефективність дисциплінарних процедур, слабкий контроль доброчесності	Посилення ролі Громадської ради доброчесності, сприяння участі неурядових організацій
Кадрова криза	Повільний добір суддів, брак кваліфікованих кандидатів, низька мотивація	Прискорення процедур ВККС через збільшення штату та фінансування, підвищення зарплат суддів насамперед першої і другої ланки, запровадження ефективних програм підготовки молодих кадрів
Неефективність судового адміністрування	Затримки в справах, часткова цифровізація, бюрократичні бар'єри	Подальше впровадження «е-Суд», спрощення процедур, навчання судового персоналу

Джерело: складено авторами.

Ці проблеми, хоч і є складними, відкривають, так би мовити, своєрідний простір для вдосконалення. Низька довіра громадян, як показує опитування [16], є не лише викликом, але й

закликом до прозорості та відкритості. Корупція потребує не лише реактивних заходів, але й превентивних механізмів, що унеможливлять зловживання. Кадрова криза вказує на необхідність інвестицій у людський капітал, адже судді є основою системи. Ефективність адміністрування залежить від технологічного прогресу, але також від гнучкості у його впровадженні. Захист від політичного тиску вимагає не лише законів, але й культури поваги до судової влади, яка формується через послідовні дії.

Отже, судова реформа стикається з проблемами, що потребують як негайних, так і довгострокових рішень. Успіх реформи залежить від її здатності відповідати суспільним очікуванням, адже суди – це не лише інституції, а й втілення самої справедливості, до якої прагне кожна людина.

6. Висновки

Судова реформа в Україні постає як складний і багатогранний процес, що поєднує ідеали верховенства права, справедливого правосуддя та європейської інтеграції. Аналіз її засад, етапів впровадження, сучасного стану та ключових проблем, з урахуванням актуальних даних, зокрема соціологічного опитування Центру Разумкова за лютий – березень 2025 року [16], дозволяє сформулювати висновки, які відображають досягнення, виклики та перспективи реформи.

По-перше, засади судової реформи – незалежність, прозорість, доброчесність і ефективність – створюють ідеологічну основу для трансформації судової системи. Ці принципи, закріплені в таких документах, як Стратегія розвитку системи правосуддя на 2025–2030 роки, відповідають як внутрішнім потребам України, так і її євроінтеграційним зобов'язанням. Проте їхня повноцінна реалізація ускладнюється умовами воєнного часу та необхідністю глибоких культурних змін, адже судова влада функціонує в контексті суспільних очікувань, які залишаються високими.

По-друге, етапи реформи – від становлення судової системи в 1990-х до масштабних змін після Революції Гідності та поглиблення реформ у 2020–2025 роках – свідчать про поступовий, хоча й нерівномірний прогрес. Створення Вищого антикорупційного суду, перезапуск Вищої кваліфікаційної комісії суддів і Вищої ради правосуддя, а також розвиток електронного судочинства є незаперечними здобутками. Однак сучасний стан реформи, як показують дані [16], затьмарений низькою довірою громадян: лише 14 % українців висловлюють довіру до судів, що є одним із найнижчих показників серед державних інститутів. Це підкреслює, що інституційні зміни ще не трансформувалися в суспільну легітимність.

По-третє, основні проблеми реформи – низька довіра, корупційні ризики, кадрова криза, неефективність судового адміністрування та «залишкові» прояви політичного тиску – мають системний характер. Опитування Центру Разумкова [16] підтверджує, що недовіра громадян зумовлена не лише історичними факторами, але й повільною комунікацією про результати реформи. Запропоновані рішення, як-от посилення ролі Громадської ради доброчесності, прискорення добору суддів і повсюдна цифровізація, є реалістичними, але потребують скоординованих зусиль усіх гілок влади та підтримки громадянського суспільства.

Отже, судова реформа в Україні досягла значних результатів, але залишається незавершеною. Низька довіра громадян, як засвідчує дослідження [16], є не лише викликом, але й орієнтиром для подальших дій. Важливо наголосити, що означена реформа – це не лише про створення ефективних інститутів, але й про відновлення віри суспільства в справедливість. Стратегія на 2025–2030 роки відкриває нові можливості, зокрема через запровадження суду присяжних і цифровізацію, але її успіх залежатиме від здатності держави поєднати амбітні плани з практичною імплементацією. Судова система, як дзеркало суспільних цінностей, потребує неупинного вдосконалення, щоб стати справжнім гарантом правосуддя для кожного громадянина.

References

1. Shemshuchenko, Yu. S. (2016). Sudova reforma v Ukraini u svitli yevropeiskoho dosvidu: konstytutsiyniy aspekt [Judicial reform in Ukraine in light of European experience: constitutional aspect]. *Chasopys tsyvilnoho i kryminalnoho sudochynstva*, (6), 47–59. (in Ukrainian)

2. Kovach, Ya. V. (2024). Sudova reforma v Ukraini: suchasnyi stan, problemy ta mozhlvy shliakhy yikh vyrishennia [Judicial reform in Ukraine: current state, problems, and possible solutions]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*, 32(2), 419–439. (in Ukrainian)
3. Cherevatyi, M. Yu. (2021). Sudova reforma v Ukraini: problemy i zavdannia suchasnogo etapu [Judicial reform in Ukraine: problems and tasks of the current stage]. *Vcheni zapysky*, (1), 126–132. https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/1_2021.pdf#page=132 (in Ukrainian)
4. Stefanchuk, M. M. (2023). Sudova reforma v Ukraini: vyznachenist katehorialnogo aparatu [Judicial reform in Ukraine: definition of the categorical apparatus]. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 2(77), 276–282. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.47> (in Ukrainian)
5. Kryvytskyi, Yu. V. (2024). Teoretychni ta praktychni aspekty vplyvu sudovoi pravotvorchosti na sudovu reformu [Theoretical and practical aspects of the impact of judicial lawmaking on judicial reform]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya: Pravo*, 82(1), 89–97. (in Ukrainian)
6. Bazarnik, M. V. (2022). Vplyv yevrointehratsiinykh protsesiv na sudovu reformu v Ukraini [The impact of European integration processes on judicial reform in Ukraine]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*, (32), 279–288. (in Ukrainian)
7. Kryvytskyi, Yu. V. (2023). Sudova pravotvorchist: vahomyi rezultat chy pobichnyi naslidok sudovoi reformy [Judicial lawmaking: a significant result or a side effect of judicial reform]. <https://elar.naiu.kiev.ua/bitstreams/c9701972-7d5c-4ebe-ba0d-e071da3c41e5/download> (in Ukrainian)
8. Honcharuk, V. L., Zlakoman, I. M., & Babkova, T. V. (2025). Rol sudovoi reformy v pobudovi pravovoi derzhavy v Ukraini [The role of judicial reform in building a rule-of-law state in Ukraine]. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, (1), 83–88. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.12> (in Ukrainian)
9. Yukhno, I. V. (2021). Instytutsionalni zasady publichno-upravlinskykh zmin u systemi sudovoi vlady v umovakh konstytutsiinoho reformuvannia [Institutional foundations of public-administrative changes in the judicial system under constitutional reform]. *Dniprovskiy naukovyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava*, (4), 50–54. (in Ukrainian)
10. Ilkov, V. V., & Beshkenadze, H. V. (2021). Konstytutsiina reforma sudovoi hilyky vlady: istoriia ta suchasnist [Constitutional reform of the judicial branch: history and modernity]. <https://er.dduvs.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8285/7.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (in Ukrainian)
11. Chyzhnyk, H. (2022). Chomu YeS mozhe navchytysia z ukrainskoho dosvidu sudovoi reformy [Why the EU can learn from Ukraine's experience of judicial reform]. https://intr2dok.vifa-recht.de/servlets/MCRFileNodeServlet/mir_derivate_00014604/судової.pdf (in Ukrainian)
12. Lytvynchuk, O. I. (2024). Treteiski sudy v konteksti reformuvannia pravosuddia: konstytutsiino-pravovyi aspekt [Arbitration courts in the context of justice reform: constitutional-legal aspect]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya: Pravo*, 85(1), 209–213. (in Ukrainian)
13. Slipeniuk, V. V. (2024). Reformuvannia sudovoi systemy na shliakhu nabuttia Ukrainoiu chlenstva v Yevropeiskomu Soiuzi [Reforming the judicial system on Ukraine's path to European Union membership]. *Yurydychnyi visnyk*, (12), 12–18. <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2024.3> (in Ukrainian)
14. Niepsha, O., & Yemelianov, V. (2023). Tsinnist instytutsiinoi pam'iaty, abo chomu reformy v Ukraini ne vykoriniuiut koruptsiu (na prykladi sudovoi reformy 2016 – 2019 rokiv) [The value of institutional memory, or why reforms do not eradicate corruption in Ukraine (on the example of judicial reform in 2016-2019)]. *Public Administration and Regional Development*, (20), 523–546. <http://doi.org/10.34132/pard2023.20.11> (in Ukrainian)
15. Khlystik, M. A., & Ozeruha, O. V. (2021). Problemni pytannia reformuvannia systemy ukrainskoho pravosuddia [Problematic issues of reforming the Ukrainian justice system]. *Istoryko-pravovyi chasopys*, (1), 54–60. <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2021-1/7> (in Ukrainian)
16. Razumkov Centre. (2025). Otsinka sytuatsii v kraini, dovira do sotsialnykh instytutiv, politykiv, posadovtsiv ta hromadskykh diiachiv, stavlennia do vyboriv pid chas viiny, vira v peremohu, liutyi – berezen 2025 r. [Assessment of the situation in the country, trust in social institutions, politicians, officials, and public figures, attitudes toward elections during wartime, belief in victory, February – March 2025]. *Razumkov Centre*. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r> (in Ukrainian)